

Kibervajāšanas krimināltiesiskie aspekti

Uldis Ķinis

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

Ievads. Ar 2018. gada 1. janvāri stājās spēkā grozījumi Krimināllikumā, ar kuriem tajā ietverts jauns noziedzīgs nodarījums – 132-1. pants “Vajāšana”. Krimināllikuma grozījumu anotācijā norādīts, ka minētie grozījumi ir nepieciešami, lai izpildītu 2016. gada MK 16. maija rīkojumu Nr. 292 “Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu” 5. punktu.

Tas, ka Krimināllikums tiek grozīts un papildināts ar jauniem pantiem, nav nekas sevišķs. Ievēriību sniedz apstākļi, ka likumdevējs krimināltiesību praksē un līdz ar to doktrīnā ievieš pilnīgi jaunu dimensiju, proti, emocionālo vardarbību, kas līdz šim krimināltiesību aspektā, tika vērtēta ļoti ierobežoti. Iekļaujot šo nodarījumu Krimināllikuma nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību”, likumdevējs ir atzinis, ka psiholoģiskā vardarbība pēc sekām var tikt pielīdzināta fiziskai vardarbībai. Anotācijā arī norādīts, ka, lai ieviestu šo normu, ir nepieciešams izstrādāt jaunu miesas bojājumu gradāciju, lai varētu saukt pie atbildības par psiholoģisko vardarbību, proti, likums paredz gradēt un definēt kritērijus psihiska traucējuma vai psihiskas traumas noteikšanai. Šajā nolūkā ir veikti arī būtiski grozījumi likumā par Krimināllikuma stāšanos spēkā un piemērošanas kārtību un tas papildināts ar 3. pielikumu.

Pasaulē jau vairākas valstis, piemēram, ASV, Austrālija un Kanāda, kā speciālu noziedzīgu nodarījumu atzīst kibervajāšanu, (angļu val. *cyberstalking*). Tā ir nevēlama, uzbāzīga izsekošana – vajāšana, neslavas celšana, izmantojot automatizētas datu apstrādes sistēmas. ASV šāda darbība atzīta par smagu noziegumu visos štatos un ir iekļauta arī federālajā noziegumu kategorijā.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir izvērtēt, vai Krimināllikuma 132-1. pants ir piemērojams arī gadījumos, kad vajāšana tiek veikta, izmantojot automatizētās datu apstrādes sistēmas (kibervajāšanu). Galvenais uzsvars pētījumā ir vērsts uz noziedzīgā nodarījuma sastāva analīzi.

Rezultāti. Pētījuma rezultāti sniedz pietiekamu pamatu, lai secinātu, ka šī norma ir piemērojama arī kibervajāšanas darbībām.

Secinājumi.

1. Krimināllikuma 132-1. panta nodarījuma objekts ir personas psihiskā veselība, kas liecina, ka Latvijas krimināltiesību sistēma nodarījumos, kas vērsti pret veselību, ir pilnībā atzinusi personas integritāti, tas ir fizisko un garīgo veselību. Tikmēr pieejamā informācija par psiholoģisko traumu gradācijas pakāpēm nerada pārlicību, ka šo ietekmi uz veselību var novērtēt atbilstoši objektīviem kritērijiem.
2. Noziedzīga nodarījuma – vajāšanas – objektīvo pusi veido aktīva darbība, kas var tikt veikta, arī izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu. Ja nodarījums ir saistīts ar patvaļīgu piekļuvi cietušā publiski nepieejamiem resursiem, tas kvalificējams kopsakarā ar KL 241. panta attiecīgo daļu.
3. Kaut arī pēc noziedzīga nodarījuma konstrukcijas nodarījums ir atzīstams par formālu, to izvērtējot būtisks apstākļi ir dispozīcijā iekļautais: “ja personai ir bijis pamats baidīties par savu un tuvinieku drošību,” tātad tiesību piemērotājam ir pienākums noskaidrot, vai šādi apstākļi ir bijuši iespējami.
4. No subjektīvās puses nodarījumu var izdarīt ar tiešu vai netiešu nodomu.
5. Šie nodarījuma apstākļi var ietvert arī starp nepilngadīgajiem plaši izplatīto emocionālo kiberpazemošanu. Tā par uzbrucējiem potenciāli var kļūt arī nepilngadīgie, kuri nav sasnieguši 14 gadu vecumu.